

és szakmai periodikákat, közöttük *A magyarországi szlovákok néprajza* kiadványsorozatot. Külön kitér a dokumentumok nyelvezetére is.

Ján Botík összeállította a 80. életévének betöltése alkalmából Gyivicsán Anna bibliográfiáját is, 1965-től napjainkig. Horváth Sándor Zsilák Mária *Igaz történetre figyelmezzetek...* című Tatabánya-Bánhidán kiadott, az ottani Izing család történetét feldolgozó kötetét recenzálta.

A jubileumi szlovák néprajzi kötetet az 1989–2018 között megjelent hazai szlovák néprajzi kiadványok teljes könyvészeti jegyzéke zárja.

A magyarországi nemzetiségek néprajza kiadványsorozat német és szlovák anyanyelvű tanulmányai végén magyar és angol nyelvű rezümék segítik az jobb eligazodást.

(Beiträge zur Volkskunde der Ungarn-
deutschen 2019. A magyarországi németek néprajza 34. Szerk.: *Karl Manherz/Manherz Károly*. ELTE Germanisztikai Intézet–Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2019. 280 oldal – Národopis Slovákov v Maďarsku 2019. A magyarországi szlovákok néprajza 25. Szerk.: *Katarína Király/Király Katalin*. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2019. 211 oldal)

Székelly András Bertalan

EGY FILOSZ NÉPRAJZKUTATÓ REMEKLÉSE

Ezzel az érzéssel tettem le Hála József új, 25 tanulmányt tartalmazó kötetét, amely impozáns válogatást nyújt a szerző néprajzi témájú írásaiból. A megjelenésük idejét tekintve 37 esztendő termését tartalmazó könyvben található tanulmányok három nagyobb egységbe foglalva kerülnek az olvasó elé. Az első a *Néprajztörténet*, ami 7 írást tartalmaz. Már ezek között is találunk olyat, amely megcsillantja a szerző – hogy azt ne mondjam „kaján” – hajlamát az elődök tévedéseinek következetes kijavítására,

kiigazítására, plágiumgyanús tollvonásaik leleplezésére. Ami nem egészen veszélytelen művelet, nagyon alapos filológiai utánajarást és szerkesztői pontosságot igényel. Szerencsére szerzőnk mindkét tulajdonsággal rendelkezik, meg aztán nem is mindig maga „leplezi le” a „plagizátort”, aki jelen esetben a fiatal Jankó János, s a vádat nem kisebb személyiség képviseli, mint Herman Ottó, aki aránytalan és szakmai féltékenységet sejtető vehemenciával esett neki ifjú kollégájának, amiért a kalotaszegi lakodalom leírásának 20 oldalnyi szövegéből 20 sort – közvetlenül, vagy közvetve – Kőváry László, valamint Réső Ensel munkájából vette át, a forrás megnevezése nélkül. Hála József tehát nem annyira a leleplező „hálátlan”, hanem a jelenséget megörökítő tudománytörténész „hálás” szerepére vállalkozik, a megértő és békéltető utókor képviselőjeként, aki „együttal” saját filológiai figyelmetlenségét is bevallja, amiért hibásan közölt újra egy Kalotaszeg népeletével foglalkozó írást.

A kötet írásaik szinte mindegyikére jellemző, hogy azon kívül, amiről szólnak, még külön tudománytörténeti kuriózumot is tartalmaznak. Ilyen a Keszi Kovács László és Gunda Béla *Ipoly és Garam menti gyűjtéseiről* készült kéziratok sorsának feltárása, amik a Néprajzi Múzeum 1938-ban létrehozott, immár 33 ezernél több leltári számból álló Ethnológiai Archívum (EA), több mint 560 folyóméternyi kézirat- és hagyatékanyagának első és második számú tételei. Ez már önmagában is figyelemre méltó felfedezés, de a java az, hogy Gunda Béla, aki ’akkor’, vagyis 1939-ben nem adta le az adattárnak a kéziratát, 1993-ban, a Börzsönyvidék című tanulmánykötet szerkesztőinek kérésére kibővítve elkészítette és meg is jelenhetett.

Rendhagyó módon, de jelentőségénél fogva beleillik a tanulmánykötetbe annak a tanácskozásnak Hála József és Balassa Iván által aláírt jegyzőkönyve, amire a „rendszerváltásként” ismert eseményt követően,

1991. május 18–19-én került sor a Magyarországgal szomszédos országokban dolgozó magyar néprajzkutatók részvételével. A 18 oldalnyi jegyzőkönyv természetesen nem adhat minden részletében hiteles képet a kétnapos konferencián fölmerült témákról, mégis érzékelhetjük belőle a szinte egyik napról a másikra fölhúzott politikai zsilipeken átömlő problémaáradat mértékét, aminek zuhatagában együtt ömlik a jóra való törekvés elszántsága és az évtizedek során felgyülemlett szenny, ami időnként elkésztítő, de érthető személyeskedés felé is terelte az elhangzottakat. Sajnos a jegyzőkönyvet záró és a felmerült tennivalókat 11 pontban összefoglaló *Emlékeztető* csak nagyon kivonatossan tájékoztat a téma számtalan megoldatlan jelenségéről, amelyek az elmúlt 45 – vagy ki tudja hány – esztendeje halmozódtak. Az olvasó szinte várja: a jegyzőkönyv szövegét követően a szerző módot talál a 30 esztendeje fölmerült gondok, bajok, késlekedések azóta történt megoldásának, orvoslásának számbavételére és felmutatására. Ez azonban a következő kötetekre marad.

A *Néprajztörténet* rovat utolsó írása szinte új, vagy legalábbis ritkán alkalmazott műfajt képvisel, ami kitűnően illik ehhez az egész néprajzi közösséget rendkívül megosztó kiadványnak, *Ortutay Gyula naplójának* ismertetéséhez. A szerző nem kevesebb, mint 18 recensens rendkívül egyes véleményeiből válogat, s a közölt részletekből jól érzékelhető Ortutay tevékenységének sokoldalúsága. Amiből következik, hogy szinte mindenki mást tart a politizáló tudós – vagy tudós politikus – erényének és hibájának, dicsőségének vagy bűnének. Az egyik bíráló azt kifogásolja, ami a három kötetben benne van, a másik azt hiányolja, amiről nem ír. De hát ez nyilván így van, vagy lehetne, kevésbé jelentős és kevesebb kárt okozó, vagy éppen hasznot hajtó személyiség életéről szóló napló esetén is. Hála József mindenesetre jól eltalálta az ellentmondásos életű, személyiségű és munkás-

ságú Ortutay naplójának ismertetésére alkalmas műfajt: valósággal sztereóban mutatja be a művet és íróját.

Könyvének második nagyobb fejezete néhány, a szerzőhöz közel álló, jelentős előddel és kortárssal foglalkozik. Szerepelnek a bemutatottak között olyan közismert személyiségek, mint Jókai Mór, Herman Ottó vagy Gunda Béla, Benda Kálmán, de mindegyikükről tud újat, vagy legalábbis újszerűt mondani. Ám a *Honismeret* olvasóit érdekelhetik azok az írások is, amelyek *A magyar néprajztudomány közkatona*iról, vagyis az úgynevezett önkéntes néprajzgyűjtőkről szólnak. Hála József írásából kiderül, hogy ilyenek már jóval azelőtt munkálkodtak, mielőtt Morvay Péter mozgalommá szervezte volna az „önkéntes közkatona”-kat. A szerző ugyanis azok közé a néprajzkutatók közé tartozik, akik – talán mert maga is „önkéntes”-ként kezdte – nem nézik le az „amatőrök” munkáját, hanem nagyon is értékelik e néprajzi szabadcsapatok tudománysegítő tevékenységét. „*Kezdetől figyeltem – írja – a néprajz közkatona*ira, azokra a fővárosi és vidéki tanárookra, papokra, falusi értelmiségiekre, akiknek írásai különféle lapokban, esetenként az *Ethnographiában* és a *Néprajzi Értesítőben* jelentek meg”; többségük pedig – teszem hozzá – a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archivumát gyarapította, „*de neveiken kívül alig tudunk róluk valamit, és olyan gyűjtőkre, kutatókra, akiket tudománytörténet-írásunk egyáltalában nem ismer*”. Nyolc ilyen személyt mutat be írásában a szerző, nyolcat a sok szából, amivel talán másokat is ösztönöz ilyen hézagpótló tanúságtevésre.

De a *Nagy elődök, jeles kortársak* címet viselő nagyobb fejezetnek nemcsak ebben az írásában, hanem több másban is foglalkozik a néprajz olyan „közkatona”-ival, kiket bizvást tekinthetünk – mi idősebbek – kortársainknak. Mint a kalandos életű, a Felvidékről az Alföldre származott, református papból baptistává lett Kirner A. Bertalan vallástörténész, aki idősebb

korában kapcsolódott az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalomba és egyebek között habán művészettel, a békési vásárokkal, a temetői fejfákkal, s a békési óvodákkal foglalkozott. Vagy a székelyföldi Erdővidék eldugott falujában, Magyarhermányban élt helytörténész, Máthé János, akivel magam is találkozhattam az 1960-as években, s emlékszem, rendkívül büszke volt rá, hogy falujának népe ellenáll a kollektivizálásnak, s minden szilveszter éjjelén eléneklük a templomban a magyar himnuszt. És olvashatunk drága barátomról, a gazdag életű, de szerencsétlen sorsú Seres Andrásról, aki a hétfalusi csángók Krizba nevű falujában született, s akivel a moldvai csángók iránti közös elkötelezettségünk hozott össze, s akit viszonylag korai halála akadályozott meg abban, hogy bőséges moldvai gyűjtéseinek anyagát közkinccsé tehesse. A „közkatonák előléptetése” mellett ebben a fejezetben tiszteleg Hála József az olyan jelentős személyiségek, mint Szeder Fábrián, Jókai Mór, Herrmann Antal, Herman Ottó, Gunda Béla, Benda Kálmán emléke, vagy, mint a „hontológus”-nak kinevezett Csáky Károly személye és munkássága előtt. Mindegyikükről van érdekes, újszerű ismereteket tartalmazó mondanivalója.

A nagy fejezetek harmadikában, az *Élő hagyomány* címűben három tanulmányt találunk. Az egyik a hagyományos szellemi örökségünk értékeit hordozó és képviselő táncházmozgalom első négy évtizedére tekint vissza, arra a kegyelmi időszakra, amikor egyfelől még éltek zenei és tánc kultúránk hagyományának hordozói, másfelől pedig Kodály Zoltán, Martin György nyomán már kialakult az a befogadó szakmai és társadalmi érdeklődés, amely mindezt át tudta venni és éltetni képes. Ez a magyar

példa számos nemzetközi elismerést szerzett nemzetünknek. A táncházmozgalom mint módszer 2012-ben felkerült az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség „*Legjobb megőrzési gyakorlatok*” regiszterére. Arról is olvashatunk e fejezetben, hogy az USA-beli Santa Feben (Új-Mexikó) a IX. Nemzetközi Népművészeti vásárra meghívott, mintegy kétszáz kézműves között egyedüli magyarként a háromszéki Vargyas községből való, több mint négy évszázados dinasztia tagja, Sütő Levente Lehel bútorfestő-asztalos és fafaragó mutathatta be faragott és festett bútorait az Egyesült Államok minden részéből és külföldről érkező érdeklődőknek.

Hála József tanulmányairól írva nem lehet szó nélkül hagyni a tudós szerző stílusának olvashatóságát, szövegének veretességét, írásainak példamutató megkomponáltságát. Ami ebben az esetben tökéletes összhangban van az íráskor tárgyával. Egy kohómérnöki, vagy virológiai szakkikket talán nem lehetne ennyi stílusérzéssel összeállítani, de itt minden a helyén van: összeegyezik a népművészet és az írásművészet. El-

sősorban az interjúkban és az interjúszerű írásokban figyeltem föl Hála írásainak jól sikerült, hangulatteremtő vívmányaira, mint a Herman Ottó balesetéről és haláláról szóló „helyszíni tudósítás”, a Gunda Bélával – Antal Istvánnal közösen –, vagy a Kassák Klub igazgatójával készített beszélgetés, mert itt nem a kívülálló „rutinos” riporter, hanem az együttérző munkatárs hangját halljuk a kérdésekben. De a talán a legmesteribb „kompozíció” az „*utolsó dudás*”-ról, a tereskei Pál István juhászról szóló kötetzáró írás. Hála kitűnően használja fel néhány „médiaszemélyiség” otromba, jó ízlésbe ütköző akcióját írása indító hangulatának megteremtésére, az olvasó

